

Nieuwe leiders, nieuwe verhoudingen

Politiek

De SP en de PvdA zagen hun leider vertrekken en bij het CDA is het nog onzeker of de leider blijft. Met de wisseling van partijleiders ontstaan in Den Haag nieuwe verhoudingen

DOOR SANDRA DONKER EN LIANNE SLEUTJES
Met de keus voor Job Cohen mikt de PvdA op de kiezer die het geruzie in de politiek en het zwartmaken van bevolkingsgroepen beu is. De Amsterdamse burgemeester staat bekend om zijn vermogen boven de partijen te staan en conflicten te bezweren.

Zo'n bindende figuur kan een geschikte premier zijn in het huidige gepolariseerde klimaat. Niet alleen binnen zijn eigen PvdA ligt Cohen goed. Met name kiezers van linkse partijen als GroenLinks en de SP zien hem wel zitten als premier. PvdA'ers hadden liever gezien dat Bos was gebleven. Hij bracht door de breuk met het kabinet de partij weer hoger in de peilingen. Anders dan bij concurrent CDA het geval is, was het leiderschap van Bos onbetwist. Maar de komst van Cohen biedt perspectieven. De Amsterdamse burgemeester is een relatieve buitenstaander. Hoewel hij twee maal als staatssecretaris in Den Haag heeft gewerkt, kleven aan hem geen verstoerde relaties met andere politici of besmette dossiers als

Uruzgan. Bos was daar wel mee behept. De beladen coalitie CDA/PvdA is met de komst van Cohen niet langer uitgesloten. De persoonlijke verhouding tussen Bos en CDA-leider Jan Peter Balkenende was zo verzuurd dat een nieuwe samenwerking niet voor de hand lag. Met Cohen verdwijnt dit oude zeer naar de achtergrond. De beoogd PvdA-leider ligt niet goed bij rechte populist. Die vinden hem te slap en verwijzen hem vooral 'kopjes thee te drinken met Marokkanen' in plaats van hen aan te pakken. Die kritiek zal hem geen stemmen kosten, want vanuit die hoek hoefde de PvdA toch al niet op sympathie te rekenen. Risico zit hem wel in het feit dat Cohen gezien kan worden

als PvdA'er van de oude stempeel. Hij zat immers al in 1993 als staatssecretaris in een kabinet en keerde vijf jaar later terug in Paars-2. Met nog 89 dagen te gaan beloven de Tweede-Kamerverkiezingen enerverend te worden. Het CDA kampt met problemen die nog vergroot zijn na het onverwachte vertrek van 'kroonprins' Camiel Eurlings. Het leiderschap van Jan Peter Balkenende wordt door een deel van de achterban betwist. In de peilingen blijft de partij zetels verliezen. Na het wegvallen van het Limburgse stemmenkanon is de partij naarstig op zoek naar een goede nummer twee. Die is nu meer dan ooit belangrijk, omdat Balkenende alleen premier wil worden. Als het CDA niet gaat regeren, vertrekt hij.

Bij de SP moet net als bij de PvdA nog blijken hoe de leiderswissel uitpakt. Na het vertrek van Agnes Kant is het aan de relatief onbekende Emile Roemer het succes van Jan Marjijnissen te evenaren. Het politieke speelveld is er binnen een week tijd heel anders uit komen te zien. De wisselingen bieden zicht op een minder zure campagne dan die in 2006. Daarin speelden persoonlijke aanvallen een grote rol. Als die uitblijven is het risico op verstoerde verhoudingen dus een langdurige formatie kleiner. Dat valt alleen maar toe te juichen in een land dat kampt met een economische crisis.

Sandra Donker en Lianne Sleutjes zijn redactrice van deze krant in Den Haag

Onderwijzer vertelt een bijbelverhaal.

FOTO GPD/SIEKO KLOOSTERHUIS

Potlood noch machine is waterdicht

Verkiezingen

De gemeenteraadsverkiezingen zijn niet vlekkeloos verlopen. Hertellingen zijn in een paar plaatsen nodig. Is de rentree van de stemcomputer het antwoord?

DOOR LIANNE SLEUTJES EN HANNEKE KEULTJES
Met zijn tweeën in het stemhokje. Dubbele stempassen. Volmachten ronselen. Intimidatie. In diverse gemeenten ging het vorige week niet goed bij de gemeenteraadsverkiezingen. Een Maastrichts stembureau telde twee keer, een ander telde niets. In Geldrop-Mierlo telde zes stembureaus niet correct. In Rotterdam ging van alles mis. Er werd zelfs een andere bezetting voor een stembureau opgetrommeld omdat de oorspronkelijke leden van het bureau allerlei onregelmatigheden lieten passeren. Ook in Den Haag zijn de verkiezingen niet kosjer verlopen, meent de PVV, die tevergeefs onderzoek eiste. Het kabinet had juist het stemmen met het rode potlood opnieuw ingevoerd om het vertrouwen in de stembusgang terug te brengen. De meeste Nederlanders kozen al jaren per machine. Eind jaren tachtig werden die gestaag ingevoerd. De rode potloden verstofsten in het verkiezingsmuseum. Een groepje burgers had twijfels over de stemcomputers. Ze waren af te luisteren zodat de keuze van de kiezer bekend

Ambtenaren in Rotterdam controleren de stembiljetten van de gemeenteraadsverkiezingen van vorige week.

FOTO ANP/ED OUDENAARDEN

werd en niet te controleren. Na veel ophef besloot het kabinet mei 2008 de stemcomputer in de ban te doen ten gunste van potlood en papier. Dat deed het op advies van Frits Korthals Altes, oud-minister en voorzitter van een commissie die daar onderzoek naar deed. Na de recente strubbelingen be-

pleit Korthals Altes echter de rentree van de machine, maar dan met printer. Daarmee kun je in één druk op knop de stemmen elektronisch tellen. Bij twijfel zijn er nog altijd de geprinte stembonnetjes ter controle. „Zo herstel je het beste het vertrouwen van de burger in het kiesproces“, meent hij.

Al is ook deze methode niet waterdicht, aldus Korthals Altes. „Maar je moet de minst kwade kiezen. Als de leden van het stembureau nog moeten tellen na zo'n lange dag, kan er van alles misgaan.“ Ook bij de machine met stemprinter zou af te luisteren zijn wat iemand stemt. „Maar wie

doet dat? Stel het strafbaar en ontnem iemand een paar jaar het stemrecht“, bedenkt Korthals Altes. Op 9 juni gaat Nederland naar de stembus voor de Tweede Kamerverkiezingen. De burgemeesters willen dan af zijn van het rode potlood maar herintroductie van de stemcomputer

lukt niet voor die tijd, hooguit voor de Statenverkiezingen van maart 2011. Volgens Rop Gonggrijp van 'Wij vertrouwen stemcomputers niet' worden alle problemen na de verkiezingen van 3 maart op één hoop worden gegooid en komt alles door het ontbreken van stemcomputers. „Onzin.“ De stemcomputer-criticus wijt de ophef over het stemmen met het rode potlood aan frustratie onder burgemeesters. „Die willen het liefst om 21 uur op een knop drukken en de uitslag weten. Nu moeten ze handmatig tellen en daar zijn ze onstemd over.“

Burgemeester Herman Kaiser van Doetinchem heeft, tegen de wens van Binnenlandse Zaken in, in zijn gemeente een proef uitgevoerd met elektronisch stemmen met een printer. Kiezers stemden eerst met het potlood en konden daarna op proef machinaal te stemmen. Kaiser is enthousiast. De uitslag was er binnen drie minuten en de tellingen waren controleerbaar. Ze klopten. Gonggrijp stelt dat deze twee burgemeesters aan de leiband van de Groenlose fabrikant Nedap lopen vanwege de werkgelegenheid in de regio. „Nonsens“, aldus Kaiser. Hij is bezig over de houding van het ministerie. „Het departement wil zelf bepalen wat het apparaat moet kunnen en hoe. Dan moet je er nog jaren op wachten. Zij zijn bang door de actiegroep van Gonggrijp gekapitteld te worden. Terwijl wij het ei van Columbus al hebben.“

Lianne Sleutjes en en Hanneke Keultjes zijn redactrice van deze krant in Den Haag

De dwingende kracht van de stadsarchitect

Stedenschoon

Weinig steden beschikken over een stadsarchitect. Deze figuur kan juist veel betekenen voor de kwaliteit van de stad. Je zou iedere stad een stadsarchitect toewensen

DOOR INDRA VAN 'T KLOOSTER
Denkt u wel eens: hoe is het mogelijk dat dit gebouw op deze plaats terecht is gekomen? Vraagt u zich wel eens af waarom niemand zich lijkt te bekommeren om de 'restplekken' in uw gemeente? Dan is de kans groot dat uw gemeente geen stadsarchitect heeft. Die kans is sowieso groot, want nog geen drie procent van de Nederlandse gemeenten heeft zo'n ruimtelijke kwaliteitsbewaker. Gemeenten die een stadsarchitect (of stadsbouwmeester) hebben, zoals Arnhem, Leiden, Haarlem, Amersfoort en Haarlemmermeer, zijn enthousiast. Momenteel overwegen de gemeenten Breda en Venlo ook een stadsarchitect aan te stellen. Veel gemeenten moeten er echter nog steeds niet aan denken. Zij vrezen voor het binnenhalen van een 'ruimtelijke dictator' die ambtenaren en bestuurders de wet voorschrijft. Een stadsarchitect mag de dynamiek van een plaats of stad helpen vormgeven. Hij is een onafhankelijk adviseur die, in overleg met het gemeentebestuur, ruimtelijke beleidsplannen agendeert en daarin samenhang en continuïteit waarborgt. Het is voor gemeenten die een stadsbouwmeester willen aanstellen van groot belang van tevoren te bedenken wat zo'n man of vrouw precies moet gaan doen en in welke positie. Dat is afhankelijk van de lokale context en verschilt dus per gemeente. Afhankelijk van zijn opdracht is de stadsarchitect vooral coördinerend of juist heel praktisch bezig. In Arnhem bijvoorbeeld werkt Luuk Tepe vanuit heel concrete, kleine ingrepen aan een mooiere stad, bijvoorbeeld door eenheid in straatmeubilair te zoeken of door lelijke strepen op het wegdek te laten verwijderen.

Enschede en Groningen hebben een stadsstedenbouwer, die zich juist op de samenhang in de stad richt. Zij kunnen inhoudelijk, vakkundig en onafhankelijk advies geven op terreinen waar het gemeentebestuur niet meer vanzelfsprekend over eigen expertise beschikt of waar die expertise is versnipperd over verschillende portefeuilles of dienstonderdelen. Ook kunnen zij tussen verschillende partijen en op verschillende niveaus samenhang creëren. Dat is ook de hoofdtaak van Max van Aerschoot in Haarlem. Hij is als stadsbouwmeester benoemd om kritisch te reflecteren op ruimtelijke ontwikkelingen op lange termijn. Zo legt hij bijvoorbeeld contact met de gemeente Amsterdam om de plannen aan de gemeentegrenzen goed op elkaar af te stemmen. Noud de Vreeze in Amersfoort probeert eveneens in overleg met het gemeentebestuur, met marktpartijen en externe specialisten de ruimtelijke en architectonische kwaliteit van de stad te verbeteren. Dagelijks nemen wethouders ruimtelijke ordening, cultuur, economische zaken, grondbeleid en/of volkshuisvesting veel beslissingen over het aanzien van de stad. Een stadsarchitect kan bestuurders daarbij adviseren. Zo'n adviseur is echt geen overbodige luxe, zeker niet nu het aantal ontwerpers in gemeentelijke dienst de afgelopen jaren sterk is afgenomen. Steeds vaker huren gemeenten commerciële bureaus in voor het maken van stedenbouwkundige plannen voor nieuwbouwwijken en soms zelfs de hele gemeente.

Een stadsarchitect kan een belangrijke rol vervullen in het beoordelen van die ontwerpvoorstellen in het licht van de ruimtelijke en sociale geschiedenis van de gemeente, de kwaliteit van het ontwerp en de relatie van dit specifieke plan tot andere plannen en ontwerpen voor andere delen van de gemeente. Je zou elke gemeente zo'n ruimtelijke kwaliteitsbewaker toewensen!

Indra van 't Klooster is projectleider bij Architectuur Lokaalen docent aan de Academie van Bouwkunst in Amsterdam.

DE CONFRONTATIE

Onregelmatigheden bij de gemeenteraadsverkiezingen van vorige week leidden in een reeks gemeenten tot hertellingen. In Rotterdam ging één partij zo ver dat zij nieuwe verkiezingen eiste. Gaat het hier om incidenten of is er iets fundamenteel mis met het kiesstelsel? Een gesprek met Nel van Dijk, directeur van het Instituut voor Publiek en Politiek, een onafhankelijke instelling die de politieke participatie in Nederland wil bevorderen.

KEES VAN DER MALEN

Nel van Dijk: „Handmatig tellen is per definitie onbetrouwbaar.“

FOTO'S: DIEDERIK VAN DER LAAN

Hoe stemmen zijn onschuld verloren

► *Nederland is zijn status als onberispelijke democratie kwijt.* Ja, zo lijkt het wel. Ik denk dat het erg veel te maken heeft met het feit dat we in een situatie verkeren, waarin de polarisatie enorm is toegenomen. Partijen zijn in dit klimaat in hoge mate wantrouwend geworden. Neem Rotterdam, je ziet de situatie voor je: 'Too close to call', twee partijen die bijna evenveel stemmen krijgen. Dan ontstaat er een polarisatie, precies als in Oekraïne of in Georgië. Als de verkiezingsuitslag 'close' is, dan roept de oppositie daar onmiddellijk dat er gefraudeerd is, dat er moet worden herteld. Het is buitengewoon treurigstemmend dat die sfeer nu ook in Nederland wordt opgeroepen.

► *Democratie is gebaseerd op vertrouwen. Verzoeken om hertelling zijn vooral acties van slechte verliezers.* Eerlijk gezegd vind ik het goed dat we kritisch zijn op een goed verloop van de verkiezingen. Maar we moeten niet doen of er vreselijke dingen zijn voorgevallen, die nooit eerder zijn gebeurd.

Het feit dat er meerdere mensen in het stemhokje staan, dat kennen we ook van vorige verkiezingen. Dat heeft alles te maken met het feit dat we veel functioneel analiefabeten hebben in Nederland. Veel mensen zijn slecht op de hoogte hoe ze het stembiljet precies moeten invullen en willen zich heel graag laten instrueren wat ze moeten doen.

► *Nederland krijgt met de onregelmatigheden trekken van een ontwikkelingsland. Het wachten is nog op buitenlandse waarnemers.* Ik ben eigenlijk wel voor buitenlandse waarnemers. We kennen nog geen systeem met officiële waarnemers. Maar we kennen al wel burgerwaarnemers, mensen uit jonge democratiën, die hier ons systeem komen bekijken. Het is aardig om te zien dat mensen uit landen als Burundi of Georgië direct de vinger op de zere plek leggen, bijvoorbeeld de gemakkelijke manier waarop je hier met volmachten kunt stemmen. We vinden onszelf een hele nette en keurige democratie. En dat zijn we natuurlijk ook. Het is wel zo dat door het toegenomen wantrouwen de indruk snel kan ontstaan dat er een heleboel dingen niet goed zijn. Eén van de uitvloeisels van dat wantrouwen is geweest dat we de stemcomputer hebben afgeschaft.

► *Burgers moeten worden geschoold hoe te stemmen, te beginnen met nieuwe Nederlanders.* Ja, maar niet alleen de nieuwe Nederlanders. Je moet constateren dat een heel groot deel van de bevolking niet zodanig in politiek is geïnteresseerd dat ze het dagelijks bijhouden. De kennis over de politiek, het staatsbestel en de democratie is bij veel mensen eerlijk gezegd bedroevend laag. Zelfs onder docenten maatschappijleer komt het voor dat ze zeggen: 'Hier begin ik niet aan. Ik laat het graag aan een ander over om uit te leggen hoe het democratische systeem in elkaar zit'.

► *Stemmen is door de legitimatieplicht nodeloos ingewikkeld geworden.* Ik denk dat de legitimatieplicht er voor gezorgd heeft dat er zorgvuldiger wordt omgesprongen met volmachten, dat het ronselen van stemmen een stuk lastiger is geworden. Het is tegelijkertijd wel sneu en treurig dat mensen die geen identiteitsbewijs hebben ook niet meer kunnen stemmen. Ik zou best graag zien dat het tonen van een identiteitsbewijs niet nodig zou zijn.

► *De starre regels om te kunnen stemmen houden mensen op den duur weg van de stembus.*

De praktijk is dat we hier heel soepel zijn. In heel veel landen moet je je eerst registreren voordat je kunt stemmen. En dat gebeurt dan weken van tevoren. Nou dat is voor Nederland een ondenkbare situatie. Ik denk dat we het stemmen zo eenvoudig moeten houden. Je kunt gekskend zeggen: 'Laten we registreren', maar je moet dat vooral niet doen. Hoe opener is, hoe toegankelijker de democratie is, hoe beter. Hoe makkelijker het voor groepen is die moeite hebben met het systeem hoe beter. Dat vind ik een verworvenheid die bij Nederland past.

► *Het is achterlijk dat we nog stemmen met het rode potlood.* Beslist. De kritiek op de oude stemcomputer was terecht. Maar we zijn doorgegaan toen we de computer afschaften. Wat we moeten doen is het ontwikkelen van een computer, waarvan de gegevens niet te onderscheppen zijn en waarvan we kunnen controleren dat iedereen zijn werk goed heeft gedaan. Het moet in ieder geval transparant. Ik had liever gezien hadden dat we met de stemcomputer waren doorgegaan. Handmatig tellen is per definitie onbetrouwbaar: je zult zien dat in welke plaats je ook hertelt, er uitkomt dat er fouten zijn gemaakt.

VAN ODEREN

Kinderen

Ik zie haar nog zo fietsen in de regen op de dijk. Een bakfiets met twee natte Bosjes erin. Daarna kwam hij. Druipend van de regen. Ook op de fiets en onder de arm een kinderfietsje. Een van de Bosjes had vast geen zin meer in dat snertweer.

RIEN FLORIS

Gauw op weg naar de warme kachel thuis. Inmiddels is er een derde Bosje. En dan wordt mama Bos wat te veel. Papa Bos moet maar lekker thuis komen. Al dat geklets in Den Haag. Papa verandert er toch weinig aan. Steeds die Balkenende in de gordijnen. Gek werd ze van zijn buien. Alles maar weer weglachen met dat Wouterlache waar ze vroeger op viel, maar waarbij ze nu denkt: wat bedoel je echt Wouter? En dan straks die Wilders in de Kamer. Brrr. Ze moet er niet aan denken. Wouter kom thuis. Ga maar lekker ergens bankieren. De vriendin van Camiel heb ik nooit gezien. Die woont niet bij me in de straat. Maar ze moet de moeite waard zijn, want Camiel zit liever bij haar op de bank dan in een bankje van de Tweede Kamer. Ze heet Eniko Borbely. Ik vond haar op een foto met Prinsjesdag. Proficiat Camiel, ze mag er

keerd heeft gedaan met de banken. Wordt het Wouter te heet onder de voeten en kiest hij het hazenpad. 'Het moet van mijn vrouw'. Tja. Gaat Balkenende dat straks ook roepen? Nee, dat gaat niet gebeuren. Volgens christelijke Zeeuwse traditie blijft mama Balkenende gewoon thuis bij het aanrecht. Klaar om de Zeeuwse binten te schillen. Die Camiel; is die niet gewoon benaderd door een wegenbouwer om commissaris te worden? Of baas bij de NS? En die Job Cohen. Staatsman in Amsterdam. Serveerde zichzelf in de hoofdstad af door te zeggen dat bestuurders allemaal amateurs zijn. Via het hazenpad naar Den Haag ontloopt hij mooi het Noord-Zuidlijnfasco. Wat blijft er nog over in Den Haag? Femke. Mama Halsema baarde twee kinderen en bleef in de politiek. Een vrouw met ballen.

